

Uppdatering

Manuskripten till de 300 första häftena i posthistorisk skriftserie har skrivits under åren 1988 -1995, d v s under en mycket händelserik period i postens historia. Då har ganska avsevärda förändringar inträffat, även för de fasta postanstalterna. Jag har därför funnit det angeläget att komplettera häftena med uppgift om de fasta postanstalter, som på något sätt fått status förändrat sedan jag arbetade med manuskripten. Det rör sig i de flesta fall om övergång till entreprenad enligt de planer som omfattades av projekt "Nät 92". Oftast är det fråga om "Post-i-butik" med dess variationer, t ex i bibliotek, i livsmedelsaffär, i bensinmack osv.

Sålunda har postkontoret i **Rydboholm (Viskafors 3)** dragits in med maj månads utgång 1993 samt postkontoren i **Kinnahult, Rydal, Svaneholm. Vis kafors och Örby** vid olika tillfällen lämnats på entreprenad, det i Kinnahult såsom "närpost" samt de övriga enligt avtal som "post-i-butik".

POST- historia från NORDÖSTRA MARK

Erik Lindgren

Posthistorisk skriftserie 171

Uppdaterad 1996

Benämning av fasta postanstalter

Med det svenska postverkets födelse enligt den s k "Postbådhen" 1636 inrättades förutom några större och genomgående postlinjer ett antal **postkontor** (till en början kallade "posthus"), huvudsakligen i städerna. Den snart nog införda beteckningen postkontor med postmästare som chefer var den enda termen för de fasta postanstalterna till ett stycke in på 1800-talet. Fram till 1644 hade det inrättats sammanlagt 29 postkontor, en siffra som vid 1800-talets början hade stigit till 110.

År 1830 började s k postuppsyningsmän anställas. De var avsedda för de nordligaste och glest befolkade delarna av landet, där brevväxlingen var obetydlig. De postanstalter som inrättades på detta sätt, fick beteckningen **postuppsyningsmansplatser**. Även om de allra flesta inrättades i Norrland, kom ett fåtal av dem att ligga söderut, t ex i Borgholm på Öland (1844-1850). Efter ett regeringsbeslut om poststationer på landsbygden 1860 blev de flesta postuppsyningsmansplatserna efter hand utbytta mot poststationer. Postuppsyningsmansplatsernas antal kom aldrig att på en gång överstiga 21. Deras befogenhet var mycket starkt begränsad och de hade aldrig några datumstämplar.

Nästa steg i utvecklingen av floran för olika slag av postanstalter togs 1849 genom att **postexpeditioner** började inrättas. De var avsedda för orter med större befolkningsunderlag. När beslutet om sådana togs, fanns det ungefär 130 postkontor. Några av dem degraderades till postexpeditioner med den följd att statistiken för 1850 visar på 122 postkontor och 13 postexpeditioner. Vi kan kalla dessa för "postexpeditioner av det äldre slaget". När de hade blivit likställda med postkontor år 1882, förflöt nämligen nära nog fyra decennier, då det bara fanns två olika slag av fasta postanstalter, postkontor och poststationer, men 1920 införde man beteckningen postexpedition för ett helt nytt slag av postanstalter.

De postexpeditioner som tillkom på grund av 1849 års beslut var i allmänhetens ögon likställda med postkontor och de hade samma befogenheter från kundtjänstsynpunkt. De fick också, när den tiden kom, underlydande poststationer. Skillnaden mellan postkontor och postexpedition låg, förutom i beteckningen, i klassificeringen. De fyra högsta

Med tre häften skildrar jag utvecklingen av posten inom Marks härad. Detta häfte berör nordöstra delen med socknarna Seglora, Kinnarumma, Skepphult, Fritsla, Kinna och Örby. Det är det enda området inom häradet som har haft någon äldre fast postanstalt än de som tillkom den 1 januari 1875 när ansvaret för kronobrevbäringen övertogs av postverket. Den äldre postanstalten är Skene, vars postmästare blev anförtrodd förvaltningen av ett antal underlydande poststationer från och med 1875.

Postanstalterna presenteras i det följande i den tidföljda de blivit inrättade och i bokstavsordning för dem som inrättats samtidigt den 1 januari 1875 resp den 8 november 1880. Förvaltningsansvaret i Skene överfördes till Kinna den 1 december 1905, varefter postmästaren i Kinna under ett drygt halvsekel kom att spela samma roll som postmästaren i Skene haft tidigare. Skillnaden mellan postkontor och poststation är inte så självklar för den oinvidige. För att bidra till att klara ut de begreppen inleder jag med ett avsnitt som sammanfattar terminologin.

Böcker och häften till vilka refereras i texten, kan rekvireras från Förlaget på post, Box 222, 351 05 VÄXJÖ.

I n n e h å l l

Ort	sid	Ort	sid
Backen	16	Rydboholm	19
Fritsla	9	Seglora	10
Kinna	16	Skene	6
Kinnahult	22	Skeppared	21
Kinnarumma	20	Svanholm	23
Kinna-Örby	16	Viskafors	19
Rydal	22	Örby	14

klasserna av fasta postanstalter kallades postkontor med postmästare som chefer. De fyra lägsta klasserna var postexpeditioner med postexpeditörer som chefer. Detta varade fram till och med 1881. Därefter kallades postexpeditionerna också postkontor och deras chefer postmästare. Kungen tillsatte postmästarna medan poststyrelsen hade rätt att utnämna postexpeditörerna, sedan regeringen väl beslutat att en postexpedition skulle inrättas.

Från 1869 tillkom i de största städerna s k filialpostkontor. Från dem kan vi bortse i detta sammanhang. En mera långtgående förändring inträffade genom regeringens bemyndigande i mars 1860 för poststyrelsen att "å lämpliga ställen inrätta ett nytt slag av **poststationer**, vilka äro ämnade att, såsom speditjonskontor, för mera avlägsna orter underlätta förbindelsen med närmaste postkontor eller postexpedition". Det blev en trevande början innan sådana poststationer kom till stånd. De första öppnades först elva månader efter regeringsbeslutet, nämligen den 15 februari 1861. Under de följande åren blev också postuppsyningsmansplatserna utbytta mot poststationer, de sista år 1865. Den 1 oktober det året fanns det 122 postkontor, 79 postexpeditioner och 176 poststationer, d v s bara 377 fasta postanstalter i hela landet.

Antalet poststationer ökade markant från och med 1874, då jordbrukets formella och uråldriga skyldighet att besörja den s k kronobrevbäringen överflyttades på postverket. Det var en så stor reform att jag knappast har kunnat undvika att beröra den i någon enda av mina böcker eller häften om vårt lands posthistoria.

Terminologin utökades med ännu ett ord år 1893, nämligen **brevsamlingsställen**. De kallades också "poststationer av tredje klassen" och blev efter hand organiserade som poststationer. De var i stort sett en storstadsföreteelse och jag förbigår dem i detta sammanhang. Under 1949 avvecklades de sista. I Postmusei årsbok 1990 har jag lämnat en översiktlig redovisning av denna "parentes" i Postens historia.

År 1920 återkom termen postexpedition, men nu för ett helt annat slags postanstalter än de som fanns under tiden 1849-1881. **Postexpeditionerna "av det nyare slaget"** blev ett mellanting mellan postkontor och poststation. Förståndarna fick den underliga titeln "stationsmästare". De

fick inga underlydande poststationer (som fallet varit med "det äldre slaget av postexpeditioner") men de redovisade direkt till poststyrelsen, medan poststationerna avgav sina redovisningar dagligen till de postkontor under vilka de lydde. Redovisningssystemet genomgick en stor förändring på 1970-talet bland annat genom tillkomsten av ett antal redovisningscentraler. År 1977 gick man över till termen **lokalpostkontor** för de flesta postexpeditioner. Några av de största kallades ortpostkontor. Under tiden närmast dessförinnan hade poststationerna avvecklats helt och från den 1 juli 1977 fanns i stort sett bara postkontor, lokalpostkontor och ortpostkontor samt **postställen**. De sistnämnda, som hade börjat inrättas 1973, blev också en parentes. Även de började kallas postkontor 1986, då också prefixen "lokal" resp "ort" upphörde för de postanordningar, som hade tillkommit 1977 i stället för de dittillsvarande postexpeditionerna eller de största poststationerna.

På mindre orter, där poströrelsen var så ringa att man av ekonomiska skäl inte kunde inrätta poststationer, började man i slutet av 1920-talet inrätta "stationära lantbrevbärare". De kallades sedan 1932 för **postombud**. De avgav redovisning till närliggande poststation, postexpedition eller postkontor. Många av dem kunde avvecklas i takt med utbyggnad av lantbrevbäringen och några organiserades som postställen under 1970-talet och blev postkontor 1986 med den nya och förenklade terminologin.

Utöver ovan nämnda slag av postanstalter, redovisade översiktligt i stora drag, har det funnits vissa avarter. Om de spelar någon roll i de sammanhang som jag berättar om, får de en närmare förklaring i varje särskilt fall.

Sammanfattningsvis gäller följande:

Postkontor: förvaltningsenheter	1636-1977
Postuppsyningsmansplatser:	1831-1865
Postexpeditioner av äldre slaget:	1850-1881
Poststationer:	1861-1977
Brevsamlingsställen:	1893-1949
Postexpeditioner av nyare slaget:	1920-1977
Postställen:	1973-1985
Lokalpostkontor:	1977-1985
Postkontor:	1986-

Skene

Postkontor fanns ursprungligen i stort sett bara i städer. Avstånden mellan dem medförde ganska stora vakuum och befolkningen på landsbygden hade svårigheter med postärenden av vikt, även om postförare passerade i närheten. Efter hand fylldes sådana vakuum ut delvis genom tillkomsten av postkontor på landsbygden och från 1861 även poststationer. De betraktades till en början som "speditionskontor" åt postmästarna.

Ett tidigt exempel på ett kompletterande postkontor är Qvarsebo, som inrättades redan 1725 på säteriet med det namnet i Mossebo socken nära gränsen till Småland. Representanter för ridderskapet och adeln hade framhållit, att vissa trakter i Älvsborgs och Jönköpings län hade mellan fem och åtta mil till närmaste postkontor. Om den vidare utvecklingen för postkontoret i Qvarsebo kan man läsa i mina böcker "På post i Mo härad" och "Kommunikation i Västbo".

Ett annat exempel på att fylla ut vakuum, ehuru ett sådant med mindre avstånd till befintliga postkontor, kan postkontoret i Skene få utgöra. Carl XV undertecknade ett beslut till poststyrelsen, daterat den 20 januari 1860, vari det med moderniserad stavning bland annat heter följande:

"Hos oss hava åtskillige inom Marks härad och Älvsborgs län bosatta ämbets- och tjänstemän, handlande, fabriksidkare, lantbrukare m fl uti ingiven skrift underdånigst anhållit, att, då sökandena, vilkas bostäder vore $2\frac{1}{2}$ till $4\frac{1}{2}$ mil avlägsna från de närmaste städerna Borås och Varberg, länge erfarit den tryckande och även med dryga omkostnader förenade olägenheten att genom endera av berörda städer hava sin brevväxling, till vilken ofta hörde sändningen av betydliga penningesummor, och varvid även särskilt för de industri-idkande förekomme den omständigheten att postgången mellan Borås och Göteborg vore så inrättad, att en tid av åtta dagar åtgår innan på ett över Borås till Göteborg avlåtet brev svar hinner ankomma, Oss täcktes i nåder låta en post-expedition förläggas uti Skene by, varest landsvägarna emellan Jönköping och Göteborg samt Borås och

Varberg korsa varandra, samt därjämte i Nåder förordna, att den regelmässiga postförbindelsen emellan Jönköping och Göteborg, vilken nu blott äger rum en gång i varje vecka, måtte till dubbel postgång förändras.

Efter inhämtande av Edert uti underdånigt memorial den 29 December nästlidet år häröver avgivna utlåtande, hava Wi låtit detta ärende Oss föredragas. Och då, på sätt I upplyst, Vår Befallningshavande i Älvsborgs län tillkännagivit, att lokal för Postexpedition och boningsrum för Post-expeditören finnas uti Skene by, invid allmänna landsvägen mot skälig hyra att tillgå, hava Wi funnit i nåder tillfalla sökandenas av Eder understödda anhållan om inrättande av en Postexpedition därstädes".

Vid sökandenas begäran om "fördubblad postgång" mellan Jönköping och Göteborg fästes däremot inget avseende. Med dubbel postgång avsågs postföring två gånger i veckan.

Till postmästare i Skene anställde poststyrelsen Otto Herman Ahlberger. Han var son till kyrkoherden i Torestorp Johan Ahlberger. Han blev kvar som postmästare i Skene till sin död 1885 i sitt 73:e levnadsår och hann vara med om den omvälvande utvecklingen under framför allt 1870-talet. Därför ser vi ofta hans yttranden i skrivelser om poststationer i Mark under det expansiva skedet.

Richard Gabriel Nordblad utnämndes till postmästare i Skene i maj 1885 och verkade liksom företrädaren där till sin död. Denna drabbade honom redan i hans 55:e levnadsår, 1897, då efterträdaren blev Olof Gustaf Svenson. Honom möter vi som postmästare i Kinna från december 1905, då postkontoret i Skene "flyttades" till Kinna.

Varken Ahlberger eller postmästare på andra håll såg med särskilt blida ögon på tillkomsten av poststationer inom deras områden. Sådana medförde nämligen minskning av postmästarnas inkomster genom att lösväskor avvecklades vid de orter där poststationer inrättades. För Ahlbergers del speglas detta i ett brev som han skrev den 26 november 1875 till poststyrelsen. Det började med följande text:

"Genom de fjorton poststationer som vid detta års början öppnades inom Marks härad förlorade jag nära nog alla de extra inkomster av korrespondenter, vilka jag förut innehade, i det att tio lösväskor blevo indragna och dessutom den inkomst jag hade av omkring tjugo personer med vilka jag höll räkning, så att minskningen i mina extra inkom-

ter i år, jämförd med föregående åren uppgått till nära trehundra kronor".

Elva poststationer lydde nu under postkontoret i Skene och förorsakade åtskilligt mer arbete för postmästaren än han tidigare haft. Dessutom fick han vidkännas nattjänst genom att fem av de åtta kärposter som varje vecka passerade Skene kom dit mellan kl 1 och 4.30. Resultatet av Ahlbergers brev till poststyrelsen blev ingalunda full täckning av inkomstbortfallet, men han fick sitt expensan-slag höjt från 200 till 300 kr per år.

Postinspektionen i Göteborg följde utvecklingen i Skene och fann att den lokala omsättningen var liten i jämförelse med t ex den i Kinna. När postmästare Richard Gabriel Nordblad hade avlidit skrev tf postinspektör Adolf Malmgren till poststyrelsen och meddelade sin avsikt "att efter det nödig utredning härom hunnit verkställas, till Kungl.Styrelsen ingiva framställning om indragning av postkontoret i Skene och öppnandet i stället av postkontor i Kinna".

Nu mobiliserades krafter i Skene för att mota Olle i grind. Kontraktsposten och provinsialläkaren och ett tiotal andra betydelsefulla personer i trakten av Skene skrev under ett brev, daterat den 4 mars 1897 till poststyrelsen i vilket de uppgav sig ryktesvis ha sport att postkontoret möjligen skulle komma att indragas eller förflyttas. Med till synes starka argument påvisade de Skene såsom medelpunkt i häradet. Det underliga inträffade att även Kinna-bor lät höra av sig med önskan om att deras poststation skulle få vara kvar i järnvägsstationen och inte ersättas av ett fullständigt postkontor på annan plats i samhället.

Poststyrelsen beslöt den 10 mars 1897 att frågan inte skulle föranleda till vidare åtgärd vid det tillfället. Den kom emellertid upp på nytt åtta år senare och dåvarande postmästaren Olof Gustaf Svenson fick flytta med sitt postkontor till Kinna den 1 december 1905.

I stället inrättades nu en förenad post- och järnvägsstation i Skene med Janne Kruse som föreståndare. Han avled i augusti 1927, varefter Gustav Arvid Bergman tog över. Trafiken ökade och det gick inte i längden att ha post och järnväg under en och samma hatt. Den 1 maj 1931 blev det skilsmässa och med erfarenhet som poststationsföreståndare i Sikfors tog nu Ester Paulina Nöring befälet över posten. Hon fick medaljen för nit och redlighet 1950 vid 65 års

ålder, då hon också avgick. Från den 1 oktober 1950 blev poststationen statushöjd till postexpedition, förlagd under postmästaren i Kinna. Uno Sixten Örnkvist utsågs till stationsmästare, som chefstiteln var på den tiden.

Postledningens förslag år 1972 att ändra namnet från Skene till Kinna 2 mötte hårt motstånd och trots att poststyrelsens trafikdirektör Bertil Lindskog uppgav att "Skene kommer att försvinna som postadressort" genomfördes inte detta påhitt. Postdirektionen utlovade ett års övergångstid från beslut till verkställighet och under tiden hann några av de ansvariga tänka om. Över detta glädde sig inte minst stationsmästaren Ingvar Nordin. Hans chefstitel ändrades till postmästare i samband med att terminologin införde begreppet postkontor i allt vidare mening efter de övergripande omorganisationerna 1977 och 1984.

Fritsla

Med bagaren A Svensson som föreståndare öppnades den 1 januari 1875 en poststation i Fritsla. Han fick det för den tiden ganska höga årsarvodet av 425 kr. Det framgick vid en senare skriftväxling att Svensson hade tillsatts efter en entreprenadauktion, då han varit minstbjudande av de närvarande.

*Undertecknad åtager sig att, i enlighet med
Kongl. Generalpoststyrelsens anordningar för
ordnar, från och med den 1 Januari 1877,
mot ett årligt arvode af fyrahundra
Kronor, efter en raknad, bestrida
poststationsföreståndarebefattningen i Fritsla.
Fritsla den 30 December 1876.*

O. Månsson

Posten kom till Fritsla via den sedan länge etablerade huvudpostlinjen mellan Borås och Varberg och från Fritsla utgick från 1875 års ingång en sidolinje till Seglora för att förbinda den där samtidigt inrättade poststationen med omvärlden.

Svensson skrev den 23 september 1876 till poststyrelsen och sade upp sitt kontrakt till upphörande vid det följande årsskiftet. Då övertog kronolänsmannen O M Mattsson befattningen mot ett till 400 kr sänkt årsarvode och poststationen flyttades till Aratorp. Med tillkomsten av järnvägen Borås-Varberg drogs lantpoststationen in och en förenad post- och järnvägsstation öppnades i Fritsla den 8 november 1880. Från december 1881 ansvarade Rudolf Daniel Traneus för postservice. Han blev befattningen trogen till dess att post och järnväg skildes åt den 10 april 1922. Kvar i järnvägsstationen fick Karin Augusta Leander ta ansvaret för den och redan den 1 juli 1923 uppleva att den höjdes till rang och värdighet av postexpedition. Hon fick nu titeln stationsmästare och avlöstes 1944 av Magnus Ivar Göthberg. Hugo Nils Oskar Persson tog vid 1959, följd 1967 av Sven Svensson. Med ny terminologi fick Fritsla ett postkontor 1977, där postmästaren fått ansvar för service till nära 1 300 hushåll.

Under perioden 1 september 1937 - 31 mars 1948 fanns ett postombud i Hulud, vars datumstämpel bar gravyren FRITSLA POB 1.

Seglora

Om stora skillnader i årsarvodena kan man tala, när man jämför de olika orter som fick egna poststationer med 1875 års ingång. I Seglora fick den tillsatte poststationsföreståndaren Anders Fors bara 30 kr. Valet var nu inte så väl genomfört och redan den 17 januari 1875 skrev tf postmästare M Nylander i Borås bl a följande till poststyrelsen:

"Som arbetskarlen Anders Fors, vilken genom kronolänsmann Mattssons stora tjänstenit blivit föreslagen till poststationsföreståndare i Seglora, omöjlig kan sköta befattningen därstädes och han sålunda åstundar bliva entledigad

från densamma, får jag vördsammast anhålla det Kungl. Generalpoststyrelsen måtte bifalla denna hans begäran".

Vad man kan läsa mellan raderna är väl egentligen postmästare Nylanders misshag till länsmannen. Det var inte så vanligt med ironi i tjänstebreven från den tidens postmästare, men det förekom ibland ohöjda anmärkningar kolleger emellan när striden kunde stå som hetast, ibland i strunt-saker.

Emedan den föreståndarebefattning vid Seglora Poststation, som belämnat mig anförtrödt varit af helt annan beskaffenhet än hvad så sades mig, så det nämligen hettas att det endast var frågan om kyrkoherden samt ett eller annat brev till Kronofogdens mannen, får jag vördsammast anhålla att med möjligast första blifva entledigad från nämnde befattning och det så mycket mer som jag såsom vanlig arbetskarl omöjlig kan vara kompetent att förestå densamma.

*Högaktningfullt
Respektfullt
Anders Fors*

För att ersätta den för uppgiften mindre skickade Fors föreslog Nylander i sitt brev att folkskolläraren J Lagerström skulle antas till föreståndare med 120 kr i årslön. Poststyrelsen förhörde sig emellertid med landskansliet som genom kronofogden lanserade handlanden Claes Johanson i Seglered till föreståndare. Mot förflyttning av poststationen till Seglered vände sig kyrkoherde Alfred Jungquist i ett brev den 22 mars, vilket sändes till poststyrelsen

tillsammans med en förnyad ansökan från Lagerström om att bli poststationsföreståndare. Den sistnämnde gick med på att sänka sina löneanspråk från 120 till 100 kr. Han hade vikarierat för Anders Fors ända sedan postkontoret i Borås ingripit med konstaterandet att Fors inte var byxad för uppgiften.

Till handlingarna lades också ett brev från postföraren och klockaren Sven Nilsson den 15 mars. Han begärde högre ersättning för den händelse poststationen flyttades till Seglered och därför skulle förlänga hans färdväg med $\frac{1}{4}$ mil. Poststyrelsen beslöt nu att anta skolläraren till ordinarie poststationsföreståndare. Redan 1877 kom flyttning av poststationen åter på tal genom att Lagerström ville ha högre ersättning. Även den då ifrågasatta flyttningen hade varit till olägenhet såväl för många av sockenborna som för postföraren och Lagerströms arvode höjdes i stället till 150 kr.

*Att undertecknad åtager sig
för lika arvode, som förut erhållits,
befordra posten å linien Fritsla -
Seglora till det ställe postförvalta-
ren i Seglora flyttas intygas på
begäran.
Fritsla den 15 Juni 1889.*

*Sven Nilssons sterbhus genom
Annakatrina Andrusdotter
postförare å lin. Fritsla - Seglora.*

Den 17 juni 1889 anmälde Lagerström i ett brev till poststyrelsen att han skulle frånträda sin lärarbefattning och flytta från folkskolan till ett eget hus på 1526 meters

avstånd, dit han ville förlägga poststationen. Kronofogden uppgav under den följande remissbehandlingen "att det ej lämpar sig för korrespondenter att förflytta poststationen i Seglora till J Lagerströms blivande bostad vid Seglered".

Den 16 juli 1889 meddelade Lagerström postinspektionen i Göteborg "att posten redan är flyttad och att han expedierades från den nya platsen första gången den 5 dennes. Stället utgör en liten del av Seglereds gård och heter Wiskadal".

Det var emot bestämmelserna att flytta poststationen utan formellt medgivande men det skulle dröja ända till den 16 december 1889, innan postinspektionen redovisade ärendet till poststyrelsen. Därvid föreslogs återflyttning av poststationen till Seglora sockens skolhus men det uppgavs också att man i avvaktan därpå inte kunde beakta ett förslag av kronofogden att låta prosten Korlén vikariera som poststationsföreståndare.

Tiden gick och prosten Korlén tog sig i ett brev till postinspektionen den 18 april 1890 "dristigheten fråga, huruvida åtgärder äro vidtagne eller komma att vidtagas för poststationens tillbakaflyttning till sin förra plats". Den då tillsatte nye folkskolläraren Bengt Mellander skrev i ett brev till postinspektionen den 28 juli 1890 att han "mot förut utgående arvode, 150 kr för år, vore villig att sköta poststationsföreståndarebefattningen". Fyra veckor senare anhöll postinspektionen om poststyrelsens beslut att säga upp Lagerström och återflytta poststationen till skolhuset. Det gick poststyrelsen naturligtvis med på och med 1891 års ingång var Bengt Mellander föreståndare för poststationen i Seglora. Ett påpekande i oktober 1890 av en K Anderson i Seglora till postinspektionen om att Mellander tidigare varit straffad för förfalskning, hade inte någon inverkan för ändring av beslutet.

Från 1902 höjdes Mellanders årsarvode till 250 kr, vilket i oktober 1910 oförändrat tillkom efterträdaren Justus Wilhelm Frizell. Hans änka Anna Emila skötte poststationen utan kontrakt under tiden 25 augusti 1912-8 februari 1913. Därefter tog folkskollärare Nils Fredrik Sjöblom över och från 1916 års ingång handlanden Oskar Anton Andersson. Sedan ansvarade Arvid Claesson för poststationen (1921-1929) och Simon Hugo Ragnar Fransson (1929-1971). Poststationen drogs in vid halvårsskiftet 1971.

Örby

I Krok inrättades den 1 januari 1875 en poststation som fick socknens namn Örby. Till förståndare antogs J P Branting med 60 kr i årsarvode. Denne ersattes efter tre år med organisten J Thorin, då årsarvodet blev 125 kr. Ändringen var ett sent förverkligat resultat efter förslag vid kommunalstämman den 28 december 1874, innan poststationen ännu hunnit öppnas. Då hade stämman uttalat enighet om "att hemmanet Krok var vad läget beträffar olämpligt och att Örby skolhus vore att föredraga". Orsaken till att det dröjde hela tre år innan flyttningen blev av torde man delvis kunna finna i postmästare Ahlbergers yttrande den 4 april 1875. Han skrev bl a följande:

"Om Örby poststation får förbliva där han nu är eller flyttas till Örby skolhus, kan vara för mig detsamma, men jag anser mig böra upplysa, att Örby skolhus är beläget 3/8 mil eller måhända något litet därutöver från Skene postexpedition och, att jag fruktar, att om den sökta flyttningen bliver medgiven, övriga kommuner i Mark vill hava samma förmån som Örby, vadan en hel mängd nya poststationer bleve nödvändiga".

Ahlbergers yttrande speglar inte bara det faktum att Örby poststation efter flyttning kom att ligga närmare postkontoret som ju låg inom socknens gränser utan också rädslan för att det skulle komma mer eller mindre berättigade ansökningar om nya poststationer inom socknar som dittills varit utan eller till och med inom socknar som redan hade fått sådana. Poststyrelsen fäste inte något avseende vid stämmans önskemål och Ahlberger fick till och med vara med om att tillstyrka höjning av Brantings årsarvode till 105 kr från 1876 års ingång. Vid detta tillfälle skrev Ahlberger: "De sextio kronor som Branting har per år i arvode synes mig vara för litet jämförelsevis med andra poststationer, helst Branting har att emottaga och utlämna brev och tidningar till större delen av den stora Örby socken och hela Torestorps och någon del av Öxabäcks socken, varför jag anser hans begärda förhöjning billig, synnerligast som han särdeles väl sköter sin befattning".

*Att orgelnisten och skolläraren Olov J. Thorin är lämp-
lig person att förestå Örby poststation samt att det är fördel-
sparsande, att stationen flyttas till skolhuset vid kyrkan och att
samma landsvägen, får jag härmed i ödmjukhet intyga.
Örby och Skene den 25te Okt. 1877.
J. P. Branting*

Det var först efter Brantings egen uppsägelse i brev den 25 september 1877, som flyttningen blev av. Branting uppgav att han skulle flytta från orten och han rekommenderade själv sin efterträdare, som alltså blev organisten och folkskolläraren J Thorin. Kronofogden gjorde vid det tillfället ett försök att dra in poststationen i stället för att få den flyttad till en plats så nära postkontoret i Skene som på fyra kilometers avstånd. Han skrev att "det vore mera nödvändigt att denna station i stället förlades till Torestorps socken, där skolläraren Otto Lindegren är villig förestå densamma mot 100 kr årligt arvode".

Tanken fick stöd av postmästare Ahlberger som skrev: "Den föreslagna flyttningen av Örby poststation till Torestorp anser jag vara fullkomligt riktig och ändamålsenlig, ty att flytta den till Örby skolhus skulle medföra föga nytta men förorsaka mycket missnöje och klagan av dem som nu hava två å tre gånger så långt till postanstalt som Örby by har till Skene".

Detta hjälpte nu inte. Poststationen hamnade vid 1878 års ingång i Örby skolhus, som framgår av inledningen av detta avsnitt. Men det blev en relativt kort period, för den 31 mars 1879 drogs poststationen in i samband med att lantbrevbäring inrättades. Samtidigt öppnades dock en poststation i Torestorp och man kan säga att kronofogdens och postmästarens propåer vunnit gehör vid det tillfället. Om poststationen i Torestorp berättas i det häfte som berör poststationerna i södra delen av Marks härad.

Därmed var sagan dock inte riktigt all för poststationen med namnet Örby. Den kom igen som en modern poststation så

sent som den 1 februari 1964, men då med prefixet Kinna. Den fick alltså heta **Kinna-Örby** och till föreståndare antogs kontoristen Ruth Inger Marianne Ulvenståhl. Hon fick uppleva att poststationens namn ändrades till Kinna 3 med 1968 års ingång. Poststationen blev med ny terminologi ett postkontor 1977 och fick från den 1 oktober 1990 enbart namnet Örby som en följd av medgivande från Postens ledning att varje år anslå en viss kvot för återinförande av tidigare poststationsnamn. Samtidigt ändrades namnet för postkontoret Kinna 4 till Kinnahult.

Ett försök år 1926 att få en poststation med namnet **Backen** ca fyra kilometer söder om Örby kyrka på vägen mot Öxabäck gick om intet genom poststyrelsens beslut den 11 januari 1927. Framställningen hade undertecknats av handlanden Carl Svensson den 11 augusti 1926. Han erbjöd sig att sköta poststationen i sin butik. Postmästare Peter Hjertstrand i Kinna uttalade vid remissbehandlingen bl a följande den 13 september 1926: "Då traktens postala behov synes mig väl tillgodosett genom nuvarande lantbrevbäringslinjen Kinna-Torestorp-Öxabäck-Kinna, i synnerhet när denna linje blir automobiliserad, anser jag icke nog skäl förefinnas för inrättande av en poststation i Backen".

Kinna

Kinna var en av de socknar i Marks härad som så att säga missgynnades när postverket tog över ansvaret för kronobrevbäringen i Älvsborgs län med 1875 års ingång. Detta kom till synes i ett brev den 17 september 1875 till poststyrelsen, undertecknat av inte mindre än 20 företrädare för Kinna by. De började sitt brev på följande sätt:

"Vi, som en längre tid drivit omfattande affärsrörelse och följaktligen haft stor postförbindelse, hava allt hittills fått bekväma oss med såväl inlämning som emottagande av våra brev i Borås, 3 mil härifrån. Härigenom ha vi förorsakats icke obetydlig förlust därigenom att rekommenderade brev flera dagar få kvarligga i Borås, ett förhållande som ej allenast förorsakar förlust av ränta utan jämväl förhindrar oss lämna hastiga svar å sådana affärsskrivelser".

De sökande lämnade brevet till landshövdingen som vidareände det den 27 september 1875 med "anmälan till bifall". Under den följande remissbehandlingen tillstyrkte postmästare Edvard Ennes i Borås medan postmästare Ahlberger i Skene inte oväntat hade invändningar. Ur hans svar den 27 oktober 1875 hämtas följande citat:

"Uti den till Kungl.Generalpoststyrelsen insända ansökan, att få en poststation i Kinna By säger de sökande, att de 'allt hittills måst resa tre mil till Borås för att få inlämna och mottaga sina brev'. De personer som nödvändigt vill hava sin post på Borås måste väl resa dit, men icke är det nödvändigt för personer boende i Kinna, helst Skene postexpedition endast är belägen 3/8 dels mil från Kinna. En större lösväska går emellan expeditionen och Kinna trenne gånger i veckan fram och åter, dessutom går ett postbud tre, oftast fyra gånger i veckan från Skene till Kinna och då Skene har åtta poster i veckan kunna brev vinna befördran alla dagar i veckan".

Poststyrelsen begrundade de motstridiga yttrandena och beslöt den 1 november 1875 att ärendet "skulle anstå för att vidare behandlas i sammanhang med i fråga ställd indragning i början av nästa år av en del poststationer". I tanke vid detta beslut torde poststyrelsen ha haft sitt cirkulär, daterat den 27 september 1875, i vilket uppgift infordrades från postmästarna om utfallet av poststationernas verksamhet.

Resultatet av undersökningen enligt septembercirkuläret 1875 visar inte på några ändringar inom Marks härad. Däremot medförde introduktion av lantbrevbäring vissa poststationsindragningar den 31 mars 1879 ävensom tillkomsten av en poststation i Torestorp på bekostnad av den i Örby. Men ingen sådan indragning gjordes som kunde berättiga att en poststation inrättades i Kinna och där fick man vackert vänta tills järnvägsbygget blev klart. Mer eller mindre självklart fick man en förenad post- och järnvägsstation i Kinna den 8 november 1880.

Stationsinspektorn och greven Carl Eric Sparre fick det formella ansvaret för posten i Kinna 1895, då med 540 kr i årsersättning för den delen av bestyret på järnvägsstationen. Under hans tid konkretiserades den tanke som postinspektionen tidigare hade kastat fram att flytta postkontoret från Skene till Kinna. Som nämnts i avsnittet om Skene

genomfördes förändringen den 1 december 1905 och järnvägen befriades från posten. Postmästare Olof Gustaf Svenson tog med sig sina handlingar från Skene och etablerade sig i sitt något förändrade förvaltningsområde. Med så hög status fanns postkontoret till och med juni 1962 och leddes av bl a följande chefer efter Svenson: Nils August Bergström (1916-1924), Carl Peter Hjertstrand (1924-1938), Gustaf Artur Herman Ehn (1938-1940), Bror Ivar Lundh (1940-1944), Gösta Fritz Henry Agrell (1944-1949), Paul Andreas Järve (1949-1954) och Oskar Gösta Larsson.

N: 15043/13.
KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDE
I
ELFSBORGS LÄN.
LANDSKANSLIET.

Kongl. Generalpoststyrelsen.
Lilla den 27 FEB. 1904

Till Kongl. Generalpoststyrelsen.
1904 den 1 Mars anm. i Rydboholm, Öst anslut. f. n. ej bra
Till vidare stjärd förankat.

Till svar å skrifvelsen den 20 Novem-
ber 1903 i fråga om förändrad benämning
å förenade post- och järnvägsstationen i Kinna
där järnvägen Carberg-Borås har i lantet,
för Landsköpings Embetet med öfverlämnande
af från vederbörande infördrade yttranden
i ärendet för egen del förslå, att sagde post-
och järnvägsstation må härnäst benäm-
nas "Kinna-Mark." Veneraborg, i Land-
kansliet, den 25 februari 1904.

På Landsköpings Embetets vägnar.

Attillman Litznerholm.

På 1960-talet ersattes åtskilliga små förvaltningspostkontor av postexpeditioner och deras förvaltningsområden överfördes till närliggande postkontor. Ändringen inträffade för Kinna den 1 juli 1962. Chefstiteln blev nu stationsmästare, vilken genom en ny terminologi ändrades till postmästare 1977. Bland senare tiders chefer kan nämnas Sven Lagerlöf och Kent Persson, som fick överta ansvaret för postservice till ca 8800 hushåll inklusive dem med postadress Skene.

Rydboholm (Kinnarumma socken)

Med järnvägens tillkomst öppnades en förenad post- och järnvägsstation i Rydboholm den 8 november 1880. Stationsföreståndare Per August Rask fick ansvar för posten 1894, följd 1905 av Ernst Levander. Därefter ansvarade följande järnvägsmän för posten i Rydboholm till dess den skildes från järnvägen med 1959 års utgång: Karl Axel Ekelundh (1923-1935), Per Hugo Rask (1935-1943), Bror Hjalmar Landqvist (1943-1946), Karl Oskar Helge Olsson (1946-1953) och Axel Gunnar Leander (1953-1959).

Skild från samarbetet med järnvägen anförtröddes poststationen åt Evy Signe Andersson. Poststationen fick namnet Viskafors 3 den 1 april 1969 och utvecklades till ett postkontor enligt ny terminologi 1977.

Viskafors (Kinnarumma socken)

Inrättandet av en poststation i Viskafors järnvägsstation fick anstå till den 1 juni 1883. Stationsinspektör Sven Gabriel Bergendahl blev postansvarig där 1894. När han avgick i oktober 1931, blev Erik Wallin poststationsföreståndare, följd 1955 av Bror Albert Elias Hertz under sex månader. Från januari 1956 övertogs befattningen av Einar Daniel Bengtsson som dessförinnan varit poststationsföreståndare i Myrekulla ett par år. Han fick vara med om den

trafikökning som ledde till skilsmässa från posten med oktober månads ingång 1961 och poststationens samtidiga statushöjning till postexpedition för vilken Einar Bengtsson blev föreståndare 1966. Namnet fick tilläggs-siffran 1 den 1 april 1969, samtidigt som poststationen i Rydboholm fick heta Viskafors 3 och poststationen i Svaneholm fick namnet Viskafors 2.

Tidiga försök att få poststationer i Kinnarumma socken

Kinnarumma socken fick två poststationer (Rydboholm 1880 och Viskafors 1883). Men redan 1874 hade en poststation varit på tal vid förhandlingarna om hur postnätet skulle organiseras när postverket tog över ansvaret för kronobrevbärningen. Poststyrelsens uppfattning var då att det inte var enligt andemeningen i kungörelsen den 5 december 1873 att inrätta en poststation där.

Långt senare kom en framställning om en poststation inom socknen trots att det redan fanns två järnvägspoststationer där. Kommunalfullmäktige godkände vid sammanträde den 29 april 1944 kommunalnämndens förslag att hos poststyrelsen begära en poststation i Kinnarumma kyrkby samt åkande lantbrevbärning från Fritsla.

Framställningen understöddes av postmästaren i Borås, som i remissvaret den 30 maj 1945 bl a hemställde om att inrätta en poststation med namnet Kinnarumma med samtidig indragning av postombudet i Hulud. Postdirektionen i Göteborg anförde emellertid i sin kommentar den 13 februari 1946 att de dåvarande postanordningarna med hänsyn till poströrelsens omfattning var tillfylles för traktens behov. Därefter beslöt poststyrelsen den 22 februari att framställningen inte skulle föranleda någon åtgärd från poststyrelsens sida. Beslut om inrättande av poststationer låg vid den tiden ensamt på poststyrelsen, oftast efter postkontorens eller postdirektionens utredning och förslag.

Skeppared (Skephults socken)

Skephults församling öster om Fritsla var en av de socknar som inte fick någon egen poststation när postverket tog över ansvaret för kronobrevbärningen. Visserligen hade man vid förberedelserna planerat för en poststation i Skephult utmed den nya postlinjen mellan Fritsla och Redslared, men poststyrelsen accepterade inte detta vid det slutgiltiga beslutsfattandet.

Länge nöjde man sig nu med att från april 1879 få posten genom den lantbrevbärare som utgick från Fritsla och hade sin ändpunkt i Skephult. Handlanden Anders Svensson i Klockaregården fungerade som kommunombud och förmedlade post åt dem som inte själva kunde få kontakt med lantbrevbäraren.

Vid den ordinarie kommunalstämman den 16 december 1901 enades man om att begära att få en poststation i Skephult med Anders Svensson som föreståndare.

Postmästaren i Skene uppgav sig i remissakten inte ha tillräcklig kännedom om förhållandena i trakten men kronofogden tillstyrkte och på hemställan av postinspektören i Göteborg beslöt poststyrelsen att en poststation med namnet Skeppared skulle inrättas den 1 februari 1903.

Redan med 1905 års ingång tog hemmansägaren Gustaf Aron Svensson över poststationen. Han blev kvar mycket kort tid. Den just tillsatte folkskolarraren förklarade sig i juni 1905 villig att sköta poststationen om den flyttades till skolhuset. Detta skedde med november månads ingång 1905 och Svensson överlämnade inventarier och kassa till folkskollärare Anders Johan Telander.

Inte heller hans era som postchef blev långvarig. Så mycket längre satt efterföljaren Ingeborg Marie Svensson kvar, sedan hon tagit över den 1 oktober 1908. Hennes årslön var då 150 kr men den höjdes år 1915 till 240 kr.

Märta Johansson blev ortens nya poststationsföreståndare med 1920 års ingång, då 22 år gammal. Hon fick 1953 medaljen för nit och redlighet i rikets tjänst och avgick den 1 september 1965. Samtidigt drogs poststationen in, sedan lång tid stavad med två p i postens handlingar. En effektiv bilburen lantbrevbärare från Fritsla blev den nya serviceformen för invånarna i Skephults församling.

Kinnahult (I Kinna köping)

I Kinnahults järnvägsstation inrättades en poststation den 1 februari 1920 med Johan Alfred Andersson som föreståndare. Han avlöstes i januari 1932 av Knut Olof Mårtensson, varefter följande järnvägsmän ansvarade för posten tills järnväg och post skildes åt den 23 maj 1971: Thor Herder Sällström (1938-1949), Anders Erik Karlsson (1949-1956), Sven Arne Alvhage (1956-1961) och Sture Håkan Evald Magnusson (1961-1971).

Poststationens namn ändrades till Kinna 4 den 1 oktober 1970 och i ny organisation blev termen postställe för att från och med 1986 kallas postkontor.

Postmästare Birgitta Johansson kunde glädja sig åt att få ta nya lokaler i bruk i november 1976, sedan posten hållit till i järnvägsstationen under de fem första åren efter den formella skilsmässan från järnvägen.

Namnet Kinna 4 behölls till och med september 1990. Till sammans med ganska många andra orter fick Kinnahult sitt ursprungliga postnamn tillbaka den 1 oktober samtidigt som tilläggsiffran 1 föll bort för postkontoret i Kinna.

Rydal (Seglora socken)

Nio personer skrev under en framställning den 2 juli 1925 till postmästaren i Kinna om att få en poststation inrättad i Rydal. Efter utredning redovisade postdirektionen i Göteborg ärendet till poststyrelsen den 8 december 1925 med konkret förslag om viss ändring av postlinjerna i samband med poststationens eventuella tillkomst. Poststyrelsen beslöt därefter att poststationen skulle öppnas den 16 februari 1926. Polisen Carl Axel Julius Magnusson blev föreståndare, följd i augusti 1927 av telefonväxelföreståndaren Ellen Viktoria Johansson. Ginger Wåkerås övertog arbetet den 1 april 1958. Med ny terminologi blev den rätta beteckningen postkontor från och med 1986, vars chef fick ta ansvar för postservice till 200 hushåll. Det är så lågt underlag att postkontorets fortsatta existens har ifrågasatts.

Svaneholm

Poststationen med namnet Svaneholm öppnades den 1 december 1933, då Ruth Margit Lewander antogs till föreståndare. När hon befordrades 1942 till den sex år dessförinnan öppnade filialen Borås 3 blev Doris Dixner ny föreståndare i Svaneholm med åtskilliga års erfarenhet som poststationsföreståndare i Värmlands Säby och Högboda. Tre år senare tog Ruth Forslund över och fick bland annat uppleva den storm som uppstod kring beslutet att ändra namnet från Svaneholm till Viskafors 2 den 1 april 1969. En av dem som engagerade sig djupt i protesterna mot att det ursprungliga namnet inte fick behållas i postadressen var inflyttade folkskolläraren Ingemar Grönberg. Han tyckte att Svaneholm var ett av de vackraste ortnamnen i vårt land.

Men Viskafors 2 blev det trots protesterna och ny föreståndare blev så småningom Britt Marie Hagström som kunde glädja sig åt att flytta in i nya lokaler i samhällets mittpunkt den 17 september 1990.

